

ประชุมพระนิพนธ์ สรรพความรู้

ยอชชัย ชุติกาโม¹

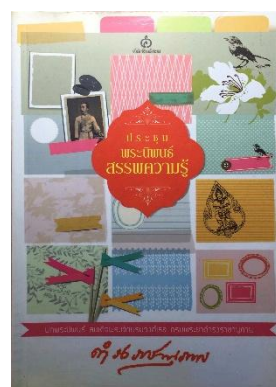
¹โรงเรียนกฎหมายและการเมือง มหาวิทยาลัยสวนดุสิต

Yodchai Chutikamo¹

¹School of Law and Politics, Suan Dusit University

nathee_123@yahoo.com

ชื่อหนังสือ	ประชุมพระนิพนธ์ สรรพความรู้
ผู้แต่ง	สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ
จำนวนหน้า	320
สำนักพิมพ์	สยาม
ปีพิมพ์	2555
ภาษา	ไทย

รับบทความ 17 มีนาคม 2566 แก้ไขบทความ 11 มิถุนายน 2566 ตอรับข้อความ 17 มิถุนายน 2566

หนังสือ “ประชุมพระนิพนธ์ สรรพความรู้” นี้ สำนักพิมพ์สยามได้ทำการคัดสรรบทพระนิพนธ์ที่สำคัญของ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ จำนวน 15 เรื่อง มาตีพิมพ์เผยแพร่ ซึ่งบทพระนิพนธ์ ทั้งหมดนี้ล้วนแต่ทรงคุณค่าสำหรับผู้สนใจศึกษาประวัติศาสตร์ โบราณคดี การเมืองและรวมถึงวัฒนธรรมไทยอัน แสดงให้เห็นถึงพระอัจฉริยภาพและพระปรีชาในการค้นคว้าและเรียบเรียงองค์ความรู้ต่าง ๆ ของสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพได้เป็นอย่างดี ในหนังสือเล่มนี้มีพระนิพนธ์อยู่ 4 เรื่อง ได้แก่ “เรื่องจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย” (หน้า 22-36), “ปาฐกถาเรื่องสมเด็จพระปิยมหาราช” (หน้า 36-52), “ลักษณะการปกครองประเทศสยามแต่โบราณ” (หน้า 53-83) และ “ตำนานการเกณฑ์ทหารไทย” (หน้า 84-127)

“เรื่องจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย” พระนิพนธ์นี้เป็นการอธิบายถึงการจัดระบบการศึกษาในช่วงเปลี่ยนผ่าน จากสังคมรัฐจารีตมาสู่สังคมรัฐชาติสมัยใหม่ ที่สะท้อนถึงความเปลี่ยนแปลงในระบบราชการและความคิดของ สังคมไทย รัฐสมัยใหม่ที่ต้องการข้าราชการ บุคลากรในด้านต่าง ๆ ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในศาสตร์ต่าง ๆ โดยเฉพาะด้านการปกครองที่แตกต่างจากการปกครองในรูปแบบรัฐจารีต จึงนำมาสู่การตั้งโรงเรียนข้าราชการพลเรือน เพื่อฝึกหัดข้าราชการเพื่อทำงานทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค และต่อมาได้ขยายไปยังการศึกษาทางวิทยาศาสตร์ และอักษรศาสตร์ในแขนงต่าง ๆ เพื่อสร้างนักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญต่าง ๆ ให้มาทำงานรับใช้บ้านเมืองจึงนำมาสู่การตั้ง

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ อาจารย์ประจำโรงเรียนกฎหมายและการเมือง มหาวิทยาลัยสวนดุสิต

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นการแสดงถึงความก้าวหน้าในทางวิชาการและความเจริญของประเทศไทยที่ผ่านการเปลี่ยนแปลงตามแนวนานาอารยประเทศ

“ปาฐกถาเรื่องสมเด็จพระปิยมหาราช” เป็นพระนิพนธ์ที่ทรงอธิบายถึงสถานการณ์ของบ้านเมืองในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่รัฐไทยเผชิญกับการกดดันจากมหาอำนาจภายนอกที่ต้องการแสวงหาผลประโยชน์จากไทยและอาจถึงขั้นยึดครองเป็นอาณานิคม และยังมีแรงกดดันจากภายในประเทศที่เกิดการปฏิรูปการปกครองและสังคมในทุกด้าน ที่เป็นธรรมดาอยู่เองที่จะต้องมั่งมีทั้งผู้ที่พอใจและไม่พอใจ แต่ด้วยพระปรีชาสามารถในทางรัฐศาสตร์นโยบายของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว การปฏิรูปประเทศให้มีความเจริญจึงลุล่วงไปได้ด้วยดี รัฐไทยได้พัฒนาจากสังคมแบบจารีตเดิมมาสู่สังคมสมัยใหม่ตามมาตรฐานตะวันตก โดยที่มิได้ละทิ้งรากฐานความเป็นไทยในทางพุทธศาสนาและประเพณีต่าง ๆ แต่มีการปรับปรุงให้เหมาะสมกับกาลสมัย และที่สำคัญคือรัฐไทยสามารถเข้าสู่โลกสมัยใหม่ได้โดยไม่มีเหตุการณ์ความขัดแย้งที่รุนแรงในสังคม นับเป็นพระปรีชาสามารถและพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงมีต่อสังคมไทยอย่างหาที่สุดมิได้

“ลักษณะการปกครองประเทศสยามแต่โบราณ” เป็นพระนิพนธ์ที่ทรงอธิบายถึงประวัติศาสตร์ความเป็นมาของโครงสร้างทางสังคมไทยตั้งแต่ครั้งบรรพกาล ที่มีรากฐานจากความเชื่อในทอณถิ่นและผสมผสานกับศาสนาพราหมณ์และศาสนาพุทธ นำมาสู่การสร้างบ้านเมืองที่เริ่มจากลักษณะของนครรัฐและมาสู่การเป็นราชอาณาจักรที่เป็นปึกแผ่นอย่างกรุงสุโขทัย กรุงศรีอยุธยา กรุงธนบุรี สืบมาถึงกรุงรัตนโกสินทร์ ในพระนิพนธ์นี้ ทรงอธิบายว่าชนชาติไทยมีลักษณะประจำชนชาติอยู่สามประการ คือ ความรักอิสระ การรู้จักสามประโยชน์ และความปราศจากวิหิงสาหรือการเบียดเบียนผู้อื่น ทำให้สังคมไทยมีความหลากหลายและอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ภายใต้ร่มพระบรมโพธิสมภาร สังคมไทยไม่เคยมีปัญหาความแตกแยกทางสังคมที่มาจากเรื่องเชื้อชาติ ศาสนา และแม้จะมีบางช่วงเวลาที่ไม่สงบภายในบ้านเมืองพบกับศึกสงครามครั้งใหญ่ แต่คนไทยทั้งหลายก็ช่วยกันรักษาและกอบกู้อิสรภาพของบ้านเมืองมาได้โดยตลอด อีกทั้งคนไทยยังเป็นชนชาติที่รู้จักรับความรู้จากผู้อื่นมาปรับปรุง พัฒนาบ้านเมืองโดยไม่ละทิ้งรากฐานความเป็นไทย จึงทำให้บ้านเมืองเจริญรุ่งเรืองขึ้นมาตามลำดับ ซึ่งควรอย่างยิ่งที่ชนรุ่นหลังจะได้ระลึกถึงคุณูปการที่บรรพบุรุษสร้างสรรคไว้ และรักษาลักษณะประจำชนชาติไทยนี้ไว้ต่อไปอย่างไม่มีเสื่อมคลาย

“ตำนานการเกณฑ์ทหารไทย” พระนิพนธ์เรื่องนี้อธิบายถึงเรื่องการจัดกำลังคน การควบคุมกำลังคนในสังคมจารีตแบบเดิม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสมัยอยุธยาเป็นต้นมา ที่ผู้ชายทุกคนถือว่าเป็นหน้าที่ต้องรับราชการเป็นไพร่หลวง ไพร่สม ทำงานให้รัฐผ่านการใช้แรงงานในงานสงบและเป็นทหารในยามสงคราม รูปแบบการจัดกำลังทหารที่เปลี่ยนจากไพร่ในยามสงบเป็นความเหมาะสมกับช่วงบริบทหนึ่งของสังคมไทย ที่มีสงครามในแบบจารีตมิใช่สงครามสมัยใหม่ตามแบบอย่างโลกตะวันตกตั้งแต่ศตวรรษที่ 18 เป็นต้นมา ที่เริ่มมีระบบการเกณฑ์ทหาร และการสร้างทหารอาชีพแยกออกจากกันอย่างชัดเจน เมื่อสังคมไทยเกิดการเปิดประเทศรับกระแสตะวันตกหลังสนธิสัญญาเบาว์ริง จึงเกิดรูปแบบการจัดระบบกำลังคน การสร้างทหารอาชีพและการเกณฑ์ทหารขึ้นมา ถือว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างใหญ่ในสังคม เพราะเป็นการยกเลิกระบบไพร่โดยปริยายและรวมอำนาจการจัดกำลังคนไว้ที่ส่วนกลางอย่างสมบูรณ์ เป็นการแสดงให้เห็นถึงการข้ามพ้นจากรัฐจารีตมาสู่การเป็นรัฐชาติตามแบบโลกสมัยใหม่ที่ชัดเจนประการหนึ่ง

พระนิพนธ์ของสมเด็จพระเจ้า กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทั้งสี่เรื่องนี้ จึงเหมาะสมกับผู้ที่สนใจศึกษาทางรัฐศาสตร์และประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักศึกษารัฐศาสตร์ทั้งหลายที่จะได้เห็นถึงรูปแบบการปกครองที่เปลี่ยนแปลงไปในแต่ละช่วงเวลาของไทย และที่สำคัญคือการจัดรูปแบบการปกครองบ้านเมืองในช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อจากรัฐจารีตสู่รัฐชาติ ที่สังคมไทยสามารถเปลี่ยนผ่านมาได้โดยความเรียบร้อยไม่มีเหตุการณ์ความขัดแย้งรุนแรง

อย่างในบางประเทศที่ถึงขั้นเกิดสงครามกลางเมือง จึงเป็นเรื่องที่นักศึกษาทางรัฐศาสตร์ทั้งหลายสมควรจะศึกษาบทพระนิพนธ์ทั้งสี่และพระนิพนธ์อื่น ๆ อย่างลึกซึ้ง เพื่อให้เห็นลักษณะโครงสร้างของสังคมไทย รูปแบบความสัมพันธ์ของกลุ่มชน การจัดวางรูปแบบทางสังคม วัฒนธรรม ศาสนา จารีตต่าง ๆ ที่เป็นรากฐานของความเป็นชาติไทย เมืองไทยในปัจจุบัน